

ना. ग. गोरे - (१९०७-१९९३)
 भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील स्वातंत्र्य
 सैनिक. उत्तम वक्ते. सृष्टिसौंदर्याकडे
 संवेदनशील वृत्तीने बघणारे कवी.
 चिंतनशीलता व अभिजात रसिकता
 ही त्यांची लेखन वैशिष्ट्ये. 'सीतेचे
 पोहे', 'डाली', 'गुलबशी', 'शंख
 आणि शिंपले' हे ललित लेख संग्रह
 प्रसिद्ध. 'काही पाने काही फुले',
 'चिनारच्या छायेत' या ललित
 स्वरूपाच्या लेखनातून सृष्टिसौंदर्याकडे
 संवेदनशील वृत्तीने पाहणारे लेखक.

ज्यांच्या सुगंधाने आपण मोहित होतो; त्या सुगंधी फुलांची झाडे कशी
 लावतात, त्यांना जागा किती लागते, कोणत्या फुलझाडावर किती मेहनत
 घ्यावी लागते, याचे सूक्ष्म वर्णन या पाठात आले आहे. फुले आपला रंग, गंध,
 डौल दुसऱ्यांवर उधळतात, हे जणू फुलांचे दानच होय. या सुगंधी सृष्टीचे
 जनमाणसाला देण्याच्या प्रवृत्तीचे दर्शन या पाठातून लेखकाने घडवले आहे.

- गुलाबाला 'फुलांचा राजा' का म्हणत
असावे, असे तुम्हांला वाटते ?
- कोणकोणत्या रंगांची गुलाबाची फुले
तुम्ही पाहिली आहेत ?
- कोणत्या रंगाचे गुलाबाचे फूल तुम्हांला
सर्वात जास्त आवडते ?

मी लहान होतो तेव्हा आमचे बिऱ्हाड पुण्यास
 शनिवार पेठेत असे. तेथे घराच्या पत्र्यावर रॉकेलच्या
 तोंड कापलेल्या डब्यात मी एक मोगऱ्याचे कलम
 कोठूनतरी मिळवून लावले होते. हातभर उंचीच्या त्या
 रोपट्यावर पहिली कळी मोहरली, तेव्हापासून ती
 फुलेपर्यंत मी रोज दहादा त्या कुंडीपाशी जाऊन येईं.
 मुगाच्या दाण्याएवढी आणि पोपटी रंगाची ती कळी
 वाढता वाढता टपोर वाटोळी झाली, तकतकीत पांढरी
 दिसू लागली; उत्कट आतुर भासू लागली. आई
 म्हणाली, 'आज ती फुलणार हो बहुतकरून.'
 संध्याकाळी सहाच्या सुमाराला कळीच्या कुंडीतली

एक पाकळी जरा
 बाजूला झाली.
 अंमळशाने दुसरी
 पाकळी, मग तिसरी.
 सुगंधी पेटीचा एक
 एक खणच जणू
 उघडत चालला
 होता.

मी कुंडीशेजारी बसून राहिलो. निरुपाय म्हणून
 जेवायला खाली जाऊन वर परत येतो, तेवढ्यात तो
 चमत्कार पूर्ण झाला होता. कळीची सारी दले साफ

उघडली होती. मोगरा
 फुलला होता!
 रात्रीच्या अंधारात
 पांढरेशुभ्र आणि
 घसघशीत दिसणारे ते
 फूल पाहिल्यावर
 आणि त्याचा मनाला
 वेडावून टाकणारा
 वास घेतल्यावर, मला
 जे काही वाटले त्याचे
 वर्णन मी कसे करू ?
 मी लावलेल्या झाडाचे
 ते फूल म्हणून माझ्या
 आनंदात अभिमानाची
 साखर पडली होती ती
 वेगळीच.

मोगच्याप्रमाणेच निशिंगंधाचेही झाड लावायला सोपे. शिवाय ते दिसायलासुद्धा सुंदर. रोप पूर्ण वाढून त्याच्या दांड्यावर एकापाठोपाठ फुले फुलू लागली, की रोज रात्री नवा आनंद घ्यावा आणि निशिंगंधाचे फूल असते तरी किती डौलदार! हिरव्यागार छडीवर हारीने टोकापर्यंत लागत गेलेली त्याची फुले पाहिली म्हणजे निशिंगंधाला गुलछडी असे दुसरे नाव का पडले आहे, ते सहज लक्षात येते.

पण मोगरा काय किंवा निशिंगंध काय, स्वभावाने लाजाळू नाहीत. आपला रंग, आपला गंध, आपला डौल ते लपवत नाहीत. निशिंगंध तर आपले सारे वैभव चवड्यावर उभा राहून जगाला दाखवत असतो.

मोगरा, निशिंगंध ही जशी सुगंधी फुले तसाच गुलाब; पण ह्या स्वारीचा रुबाव काही औरच असतो. गुलाबासारखे सोपस्कार करून घेणारे झाड मी तर

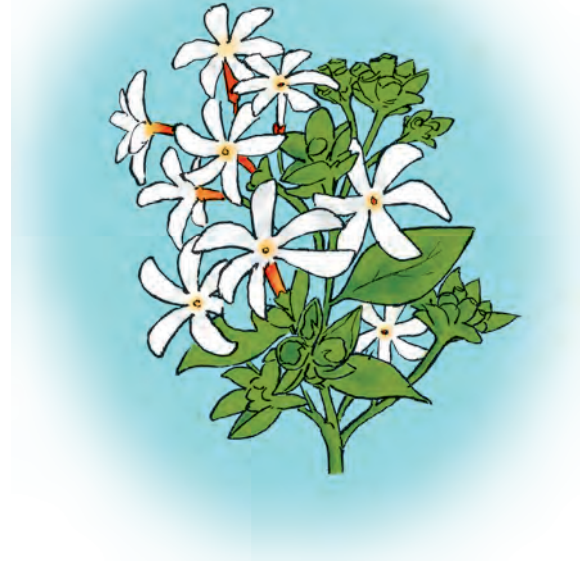

पाहिलेच नाही. गुलाबाला वाटेल ती जागा चालणार नाही, पाणी कमी झाले तरी त्याला सोसणार नाही नि अधिक झाले तरीही सोसणार नाही. त्याला खत वेळच्या वेळी मिळाले पाहिजे, मुळे

मोकळी झाली पाहिजेत, हंगाम साधून छाटणी केली पाहिजे, कीड टिपून मारली पाहिजे, एवढे सगळे करावे तेव्हा हे राजेश्री फुलणार. एकदा गुलाब प्रसन्नपणाने फुलू लागला, की केलेले सगळे श्रम मनुष्य विसरून जातो. नव्हे, त्याचे सारे श्रम भरून येतात. गुलाबाच्या फुलाची ऐट काय वर्णावी? किती त्याचे आकार, किती रंग, किती गंध! त्यांना सीमा नाही. त्यावेळी मी आयुष्यात प्रथमच काळा गुलाब पाहिला! काळसर मखमलीसारख्या पाकळ्यांचे ते फूल म्हणजे एक अजब चीज होती.

सायलीची वेल एकदा आळे करून लावली, की मग तिच्याकडे फारसे लक्ष नाही दिले तरी चालते. बाराही महिने ती फुललेली राहते.

पारिजातक तर कमालीचा निरिच्छ. तो कोठेही लावा. त्याला पाणी द्या नाहीतर देऊ नका. पावसाळी ढग आभाळात भरून आले आणि त्यातून अमृताचा शिडकाव सुरू झाला की ह्या रांगड्या झाडाला कसला आनंद होतो कोणास कळे. त्याच्या पांढुरक्या गांठाल अंगोपांगांतून हिरवे रोमांच फुटतात. अगदी बुंध्यापासून शेंड्यापर्यंत आणि मग त्याला सुगंधाची झुंबरे लटकतात. सकाळी पारिजातकाखालून जाणे म्हणजे पुण्यपावन भूमीवरून जाण्यासारखेच निदान मला तरी वाटते.

पाऊल टेकावे तरी कोठे? साऱ्या भूमीवर त्या वृक्षराजाची उदारता अंधरलेली असते ना? कसे ठेवायचे पाऊल? आपले अच्युतराव पटवर्धन बोलण्यात किती मार्मिक आहेत. ते एकदा म्हणाले, 'दयावे तर पारिजातकासारखे द्यावे. तो मूठ पुरेपूर उघडून देतो. काही म्हटल्या काही मागे ठेवीत नाही. वा! ह्याला म्हणावे दान!'

प्र. १. तीन-चार वाक्यांत उत्तरे लिहा.

- (अ) सुगंधी पेटीचा एक एक खणच जणू उघडत चालला होता, असे लेखकाने कशाला म्हटले आहे ?
 (आ) निशिंगंध आपले सारे वैभव चवड्यावर उभा राहून जगाला दाखवत असतो असे लेखकाला का वाटते ?
 (इ) लेखकाने गुलाबाचे वर्णन कोणत्या शब्दांत केले आहे ?
 (ई) लेखकाला सकाळी पारिजातकाखालून जाताना पुण्यपावन भूमीवरून जाण्यासारखे का वाटते ?

प्र. २. तुमच्या शब्दांत उत्तरे लिहा.

- (अ) तुम्हांला कोणकोणती फुले जास्त आवडतात ? ती का आवडतात ?
 (आ) तुमच्या मते फुलांनी माणसाला कोणता अनमोल संदेश दिला आहे ?
 (इ) या पाठात गुलाबाला राजेश्री तर निशिंगंधाला गुलछडी म्हटले आहे, का ते सांगा.

प्र. ३. पारिजातकाचे फूल तुमच्याशी बोलते आहे अशी कल्पना करून आठ ते दहा वाक्ये लिहा.

खेळूया शब्दांशी.

(अ) खालील शब्दांचे समानार्थी शब्द लिहा.

- (अ) बिन्हाड - (इ) सुवास -
 (आ) मोठी - (ई) कष्ट -

(आ) खालील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

- (अ) निरुपाय x (इ) प्रसन्न x
 (आ) पांढराशुभ्र x (ई) उदार x

(इ) खालील शब्दाला 'दा' प्रत्यय लागून तयार होणारे नवीन शब्द लिहा.

उदा., दहा - दहादा, पाच - पाचदा

- (अ) एक - (आ) शंभर - (इ) हजार -

(ई) डौल-डौलदार यांसारखे 'दार' प्रत्यय लागलेले आणखी शब्द लिहा.

(उ) खालील शब्दांचा वाक्यांत उपयोग करा.

- (अ) घसघशीत (इ) उदारता
 (आ) रांगडा (ई) टिपून मारणे

(ऊ) या पाठात रंगांच्या अनेक छटा आल्या आहेत. उदा., पांढरा, तकतकीत पांढरा, पांढरेशुभ्र, पांढुरका. याप्रमाणे तुम्हांला माहित असलेल्या रंगांच्या विविध छटा लिहा.

- (अ) हिरवा (इ) काळा
 (आ) लाल (ई) पिवळा

(ए) खालील शब्द पाहा.

वास-वास्तव्य, वास-गंध.

उच्चार एकच असलेले, पण अर्थ भिन्न असलेले असे शब्द माहित करून घ्या. लिहा. त्यांचे अर्थ समजून घ्या.

हे करून पाहूया.

(अ) काही फुले रात्री फुलतात तर काही दिवसा फुलतात. काही फुलांची झाडे बियांपासून, तर काही खोडापासून/फांदीपासून तयार होतात. अशा फुलझाडांचे निरीक्षण करा व पुढील तक्त्यात नोंद करा.

रात्री फुलणारी फुले	
दिवसा फुलणारी फुले	
बियांपासून तयार होणारी फुलझाडे	
फांदी/खोडापासून तयार होणारी फुलझाडे	

(आ) लेखकाने पत्र्याचा डबा कापून कुंडी बनवली, त्याप्रमाणे तुम्हीही टाकाऊ वस्तूपासून कुंड्या बनवा व निसर्ग फुलवा.

(इ) तुम्हांला आवडणाऱ्या कोणत्याही तीन फुलांची चित्रे काढा.

(ई) खालील शब्द वापरून अर्थपूर्ण परिच्छेद तयार करा.

झाड फुले नदी वाट पाऊस डोंगर धरण पक्षी प्राणी

(उ) खालील कृती करा.

पिंपळाचे पान घ्या. एका भांड्यात पाणी घेऊन त्यात ते पान भिजत ठेवा. काही दिवस पान पाण्यातच ठेवा. नंतर त्या ओल्या पानाला पाण्यातून बाहेर काढा, पुसा व वहीत व्यवस्थित झाकून ठेवा. असे झाका की जेणेकरून ते सरळ स्थितीतच राहिल. काही दिवसांनी हळुवार हाताने झाकून ठेवलेले पान काढा. मऊ कापडाने पुसा. जाळीदार पान तयार होईल. पाण्याचे रंग (वॉटर कलर) घ्या. तुमच्या आवडत्या रंगाने सुंदर फुले, पाने काढा. लक्षात ठेवा की रंगात पाणी मिसळायचे नाही. घट्ट रंगाने रंगवा. एक छानसे, सुंदर चित्र तयार होईल.

- पिंपळाच्या पानावरील चित्र तयार करताना तुम्ही कोणकोणत्या कृती केल्या ते क्रमवार लिहा.
- कागदावर काढलेले चित्र व पिंपळाच्या पानावरील चित्र रंगवताना तुम्हांला कोणता फरक जाणवला ? तुमचा अनुभव लिहा.

उपक्रम : तुम्हांला आवडणारी फुलझाडे घराच्या किंवा शाळेच्या परिसरात लावा व त्यांची काळजी घ्या.

प्रकल्प : काही फुलांचा उपयोग करून वस्तू, पदार्थ बनवले जातात. उदा., गुलाबापासून गुलकंद. याप्रमाणे तुम्हांला माहित असलेल्या इतर काही फुलांपासून तयार होणाऱ्या वस्तू, पदार्थ यांची माहिती घ्या व त्यांची यादी तयार करा.

माहिती मिळवूया.

फुलांना रंग कशामुळे प्राप्त होतो?

फुलांमध्ये दोन प्रकारची रंगद्रव्ये असतात. हरितद्रव्ये, कॅरोटीन यांमुळे नारिंगी, पिवळा, हिरवा हे रंग फुलांच्या पाकळ्यांना मिळतात, तर लाल, गुलाबी, निळा वगैरे रंग फुलांमधील अँथोसायनीन या रंगद्रव्यांमुळे मिळतात. ही रंगद्रव्ये पाण्यात विरघळू शकतात. ज्या वेळी फुलांना जीवनरसाचा पुरवठा होतो, त्या वेळी त्यात ही रंगद्रव्ये विरघळतात.

कोणत्या फुलांत कोणती रंगद्रव्ये असावीत हे त्यांतील गुणसूत्रे ठरवतात आणि गुणसूत्रे आनुवंशिक असल्यामुळे त्या त्या फुलांचा रंग ठरावीकच असतो, रंग बदलत नाही.

आपण समजून घेऊया.

● खालील परिच्छेदातील संख्याविशेषणे अधोरेखित करा.

अल्लाउद्दीन व फरिदा दोघे शाळेत निघाले. वाटेत एक भेळेचे दुकान होते. दुकानात अनेक प्रकारची चिक्की व फुटाणे मिळत असत. फरिदाकडे पाच रुपयांचे नाणे होते. तिने अडीच रुपयांत शेंगदाण्याच्या चिक्कीचे पाकीट घेतले, तर अल्लाउद्दीनने उरलेल्या अर्ध्या पैशांत फुटाणे घेतले. सगळे पैसे संपले. भरपूर फुटाणे आले. पसाभर फुटाणे त्याने फरिदाला दिले, तर तिने थोडीशी चिक्की अल्लाउद्दीनला दिली.

● खालील वाक्यांतील मोकळ्या जागी कंसात दिलेल्या संख्यावाचक विशेषणांपैकी योग्य विशेषण लिहा.

(एकेक, सहस्र, द्विगुणित, दुप्पट, पाच)

१. अविनाशला ..... भाषा येतात.
२. सूर्याच्या ..... किरणांनी जमिनीला स्पर्श केला.
३. .... बेडूक उड्या मारत पसार झाले.
४. आईला पाहताच तिचा आनंद ..... झाला.
५. भुकेच्या तडाख्यात मीनाने ..... चपात्या खाल्ल्या.

● खालील शब्द वाचा.

ही खारूताई, माझी वही, ज्याचे पत्र, त्याचा रुमाल, कोणता पेढा, आम्ही मैत्रिणी, त्याचा सदरा, तिच्या वेण्या. वरील शब्दांतील ही, माझी, ज्याचे, त्याचा, कोणता, आम्ही, त्याचा, तिच्या ही सर्वनामे आहेत; पण या सर्वनामांपुढे नामे आली आहेत. ही सर्वनामे त्यांच्यापुढे आलेल्या नामांबद्दल विशेष माहिती सांगतात. म्हणजे ती विशेषणाचे कार्य करतात, म्हणून ही सर्वनामे सार्वनामिक विशेषणे आहेत.

मी, तू, तो, हा, जो, कोण, काय ही सर्वनामे असली तरी सार्वनामिक विशेषणे म्हणून काम करताना नेहमीच त्यांच्या मूळ स्वरूपात न येता त्यांच्या स्वरूपात बदल होतो.

सर्वनाम	सार्वनामिक विशेषण
मी	माझा, माझी
तू	तुझा, तुझी
तो	त्याचा
ती	तिचा, तिची, तिचे
आम्ही	आमचा, आमची
तुम्ही	तुमचा
हा	असा, असला, इतका, अमका, एवढा
तो	तसा, तसला, तितका, तेवढा, तमका
जो	जसा, जसला, जितका, जेवढा
कोण	कोणता, केवढा
काय	कसा, कसला

- खालील दिलेल्या विरामचिन्हांची चौकटीत नावे लिहा.

?		.	
,		—	
“ ”		“ ”	
;		!	

- खाली चार चित्रे दिलेली आहेत. त्यांचा सहसंबंध लावून तुमच्या शब्दांत कथा तयार करा व सांगा.

विचार करून सांगूया.

मनोहर आला की धमाल असते. तो खेळतो मस्त, बोलतो मस्त, उत्तरेही पटापट देतो. त्याला छान गाता येते; पण आज काही तो शाळेला आला नाही. मनोहर आज शाळेत का आला नसेल?